

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจในประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อต้องส่งมอบเด็กกลับไปคืนสู่ครอบครัวที่แท้จริง หรือครอบครัวบุญธรรม ซึ่งรายละเอียดโดยสรุปของการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจกับประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งมอบเด็กกลับไปคืนสู่ครอบครัว

2. ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลคือ มารดาอุปการะของสหทัยมูลนิธิ จำนวน 9 ราย อายุระหว่าง 33 - 66 ปี โดยผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดมีประสบการณ์การส่งเด็กกลับไปคืนในช่วงระยะเวลาไม่เกิน 1 ปีก่อนมีการเก็บข้อมูล และมีระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่ในความอุปการะไม่ต่ำกว่า 6 เดือนก่อนส่งคืน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของมารดาอุปการะในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ส่งมอบเด็กกลับไปคืนจนถึงปัจจุบัน โดยเริ่มเก็บข้อมูลภาคสนามในช่วงปลายเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน 2553 รวมระยะเวลาประมาณ 4 เดือน การสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 45-90 นาที และผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายได้รับการสัมภาษณ์คนละ 1 ครั้ง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ตามขั้นตอนของระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยขั้นแรกผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากเทปบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์มาถอดความแบบคำต่อคำ (verbatim) และตรวจสอบความถูกต้อง จากนั้นจึงอ่านบทสัมภาษณ์ซ้ำหลายครั้ง เพื่อถอดรหัสข้อความ (coding) แล้วจึงจัดหมวดหมู่ (categories) โดยนำรหัสข้อความที่มีลักษณะร่วมหรือมีความหมายเหมือนกันมาจัดไว้ด้วยกัน วิเคราะห์หารูปแบบความสัมพันธ์ของหมวดหมู่

ต่างๆ เพื่อสร้างเป็นประเด็นย่อย (sub theme) และเชื่อมโยงเป็นประเด็นหลัก (theme) และนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาหาความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงของประเด็นต่างๆอย่างเป็นระบบ แล้วจึงสร้างข้อสรุปจากประเด็นหลักทั้งหมด และตรวจสอบข้อมูลและผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อสรุปและผลการวิเคราะห์กลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบ

5. ผลการวิจัย

ประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ

1. ภาวะที่เกิดขึ้นภายในจิตใจเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว มีลักษณะดังนี้
 - 1.1 โศกเศร้า สูญเสีย
 - 1.2 เครียด วิตกกังวล
 - 1.3 ปลื้มใจ ดีใจ
 - 1.4 ทำใจ
2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรู้สึกเมื่อส่งเด็กกลับคืน ประกอบด้วย
 - 2.1 ความยาวนานของระยะเวลาการเลี้ยงดู
 - 2.2 การได้รับทราบกำหนดการส่งเด็กกลับคืนล่วงหน้า
 - 2.3 การแสดงท่าทีของเด็กในช่วงเวลาของการแยกจาก
 - 2.4 การถูกตอกย้ำถามถึงเด็กอยู่เสมอ
 - 2.5 ความอยู่ดีมีสุขของเด็กเมื่อกลับคืนสู่ครอบครัว
3. การจัดการและรับมือกับความทุกข์ที่เกิดขึ้น โดยมีวิธีการดังต่อไปนี้
 - 3.1 การผ่อนคลายตนเอง ได้แก่
 - 3.1.1 ปลดปล่อยความรู้สึก
 - 3.1.2 ปล่อยให้ระยะเวลาช่วยเยียวยา
 - 3.1.3 หางานอดิเรกทำ
 - 3.1.4 หาเพื่อนพูดคุย ออกไปเที่ยว
 - 3.1.5 ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา
 - 3.2 การหลีกเลี่ยง โดย
 - 3.2.1 เลี่ยงไม่มองข่าวของเครื่องใช้ของเด็ก
 - 3.2.2 หลีกเลี่ยงจากสังคมชั่วคราว

- 3.3 การใช้กระบวนการทางความคิด ซึ่งมีลักษณะดังนี้
 - 3.3.1 ทำใจยอมรับความจริง
 - 3.3.2 คิดไปในทางที่ดี
 - 3.3.3 เชื่อในบุญวาสนา
 - 3.3.4 กำกับใจตนเอง
- 3.4 การรับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูทดแทนเด็กเก่า
- 3.5 การได้รับการสนับสนุนทางด้านความคิด อารมณ์และจิตใจ ได้แก่
 - 3.5.1 กำลังใจ การปลอบโยนและคำแนะนำ จากสมาชิกในครอบครัวและเจ้าหน้าที่
 - 3.5.2 ปฏิสัมพันธ์ การหยอกล้อและพูดคุยจากสมาชิกในครอบครัว
4. บทเรียนจากการส่งเด็กกลับคืนครอบครัว ได้แก่
 - 4.1 ตระหนักถึงบทบาทที่มีและทำหน้าที่ให้ดีที่สุด
 - 4.2 รับรู้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะเหนี่ยวรั้งเด็กไว้
 - 4.3 ยอมรับความจริงที่ต้องพลัดพราก
 - 4.4 เข้าใจวงจรชีวิตการเป็นมารดาอุปการะ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว มีประเด็นอภิปรายที่สำคัญดังนี้

1. ภาวะที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า การส่งมอบเด็กกลับคืนสู่ครอบครัวได้ก่อให้เกิดความรู้สึกทั้งทุกข์และสุขขึ้นภายในใจของมารดาอุปการะมากมาย โดยมารดาอุปการะรู้สึกเจ็บปวด ไม่สบายใจ เศร้าโศก เสียใจ อาลัยอาวรณ์ไม่ยอม让孩子จากไป เครียด วิตกกังวลเกี่ยวกับความเป็นอยู่และการปรับตัวของเด็ก และไม่สามารถทำใจยอมรับกับการพลัดพรากแยกจากได้ ทั้งยังรู้สึกซึมเศร้า เจ็บเหงา ว่าเหวเหมือนอะไรบางอย่างในชีวิตขาดหายไป ขณะเดียวกันก็รู้สึกปลื้มใจ ดีใจที่เด็กได้ครอบครัวและได้กลับไปสู่อ้อมอกของบิดามารดา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Inch (1999) ที่พบว่าบิดาอุปการะรู้สึกว่าตนสูญเสียเด็กและเป็นกังวลว่าเด็กจะได้รับการดูแลเป็นอย่างไร แต่ก็รู้สึกดีใจที่เด็กได้กลับบ้านหรือได้ไปอยู่กับครอบครัวบุญธรรมด้วยเช่นกัน ทั้งนี้พบว่าความสุขใจอันเกิดจากการจากไปของเด็กนั้นเป็นเพียงความรู้สึกส่วนน้อยที่เกิดขึ้นกับมารดาอุปการะเมื่อเทียบ

กับความทุกข์ใจเมื่อต้องพลัดพรากแยกจาก โดยต้นเหตุของความ“สุข” และ “ทุกข์” ใจของมารดาอุปการะนั้นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความคาดหวังที่มารดาอุปการะได้ตั้งความหวังเอาไว้ เช่น อยากให้เด็กได้กลับไปอยู่กับครอบครัว มีคนมาขอรับไปอุปการะเลี้ยงดู อยากให้เด็กอยู่กับตนเองไปนานๆ ไม่อยากให้เด็กต้องจากไป อยากให้เด็กกลับมาหา มาเยี่ยมเยียนแล้วจำได้ วิ่งเข้าหาหรือสวมกอด ซึ่งหากสิ่งที่คิดหวังดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจริงตามความปรารถนามารดาอุปการะก็จะรู้สึกดีใจ สุขใจ แต่หากตรงกันข้ามเด็กต้องกลับคืนสู่อุปการะเร็วกว่าที่คิด เด็กไม่กลับมาหาหรือกลับมาแล้วเด็กไม่สามารถจดจำมารดาอุปการะได้ ไม่เข้าหาและมีท่าทีต่อต้าน มารดาอุปการะก็จะรู้สึกผิดหวังและเสียใจเป็นอย่างมาก โดยในทางพุทธศาสนาได้กล่าวเอาไว้ว่า การที่บุคคลมีความปรารถนายึดมั่นถือมั่น คาดหวังอยากจะทำให้ทุกสิ่งเป็นไปตามใจปรารถนาของตน ย่อมทำให้เขาดำเนินชีวิตอย่างไม่สอดคล้องกับความจริง อันนำมาซึ่งความทุกข์และบีบคั้นใจ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) ดังนั้นความคิดฝันหรือคาดหวังสิ่งต่างๆ เอาไว้ล่วงหน้านั้นย่อมส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของมารดาอุปการะเมื่อต้องพบและเผชิญกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งหากความจริงตรงกับสิ่งที่มารดาอุปการะคิดหวังก็ย่อมจะไม่เกิดปัญหา แต่หากตรงกันข้ามมารดาอุปการะก็ต้องเผชิญกับความเจ็บปวดอันเกิดจากความผิดหวังโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

นอกจากนี้ยังพบว่า การส่งเด็กแรกวัยที่รับมาอุปการะกลับคืนให้กับครอบครัวนั้นเป็นช่วงเวลาที่มารดาอุปการะรู้สึกเจ็บปวดและยากลำบากมากที่สุด เนื่องจากไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อนทำให้มารดาอุปการะบางรายที่ไม่สามารถทำใจได้ เกิดความเครียดและวิตกกังวลกับการจากไปของเด็กจนส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย โดยมีอาการซึมเศร้าจนไม่ยอมรับประทานอาหารปวดหัวและเกิดอาการความดันโลหิตสูงจนในที่สุดอาการดังกล่าวได้กลายมาเป็นโรคประจำตัว และบางรายก็มีความคิดที่อยากจะเลิกรับเด็กมาอุปการะด้วยไม่สามารถทนรับกับการจากไปของเด็กได้ ซึ่ง Urquhart (1989) พบว่าการแยกจากเด็กคนแรกอาจทำให้มารดาอุปการะตกอยู่ในความเสียดาย และก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับมารดาอุปการะจนถึงขั้นหยุดพักการรับเด็กมาอุปการะเป็นการชั่วคราวหรือถาวรได้ หากมารดาอุปการะไม่ได้รับการเตรียมพร้อมให้รับมือกับการพลัดพรากหรือไม่ได้รับการสนับสนุนในช่วงเวลาของการแยกจากและสูญเสียอันวิกฤตนั้น ดังนั้นในช่วงเวลาของการส่งมอบเด็กแรกวัยกลับคืนจึงนับเป็นช่วงเวลาสำคัญที่มารดาอุปการะควรได้รับการดูแลช่วยเหลือทางด้านจิตใจอย่างใกล้ชิด เพื่อประคับประคองให้ก้าวข้ามช่วงเวลาแห่งความยากลำบากนี้ไปได้โดยไม่เกิดปัญหา

แม้ว่าประสบการณ์การส่งเด็กกลับคืนครั้งแรกจะสร้างความเจ็บปวดและสะเทือนใจให้แก่มารดาอุปการะเป็นอย่างมาก แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าเมื่อมารดาอุปการะมีประสบการณ์

จากการส่งเด็กกลับบ้านมากขึ้นแล้วมารดาอุปการะทุกรายจะสามารถทำใจได้ดีขึ้นและคลายความโศกเศร้าเสียใจลงไปได้ ทั้งนี้พบว่าจำนวนตัวเลขของประสบการณ์ที่เพิ่มมากขึ้นไม่ได้เป็นหลักประกันว่าจะช่วยให้มารดาอุปการะสามารถทำใจยอมรับกับการจากไปของเด็กได้ดีขึ้นตามไปด้วย โดยมารดาอุปการะบางรายที่รับอุปการะเลี้ยงดูเด็กมาตั้งแต่ 11 ปี และผ่านการส่งเด็กกลับบ้านมาแล้ว 13 ราย กลับพบว่าในปัจจุบันเธอยังไม่สามารถทำใจยอมรับกับการพลัดพรากแยกจากได้เลยสักครั้ง ในขณะที่มารดาอุปการะอีกรายที่เพิ่งมีประสบการณ์การส่งเด็กกลับบ้านเพียง 3 ครั้งและทำหน้าที่มารดาอุปการะได้เพียง 6 ปี กลับทำใจยอมรับกับการจากไปของเด็กได้ดีกว่า ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวนี้ขัดแย้งกับการศึกษาของอภิญญา เวชยชัย (2527) ที่พบว่ามารดาอุปการะที่รับเลี้ยงดูเด็กมานานอาจเกิดความเคยชินกับการจากไปของเด็กทำให้ความสะเทือนใจเมื่อถึงเวลาที่เด็กต้องกลับบ้านสู่ครอบครัวนั้นลดลงไป ทั้งนี้การที่มารดาอุปการะจะสามารถทำใจยอมรับกับการพลัดพรากแยกจากและรับมือกับความเศร้าโศกเสียใจได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในของแต่ละบุคคล กล่าวคือ ขึ้นอยู่กับพื้นฐานความคิด ความเข้าใจ และความสามารถในการจัดการกับความรู้สึกของมารดาอุปการะแต่ละรายด้วย ซึ่งสิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าการรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดูแล้วส่งกลับบ้านนั้นไม่ใช่ทักษะที่เมื่อบุคคลได้พบและเผชิญบ่อยครั้งแล้วจะเกิดความชำนาญหรือรับมือได้ดีขึ้นเสมอไป ดังนั้นในการให้การช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจแก่มารดาอุปการะจึงต้องคำนึงถึงความแตกต่างและสภาวะจิตใจของมารดาอุปการะแต่ละรายด้วย มิใช่เพียงมุ่งเน้นหรือให้ความสำคัญแต่เพียงมารดาอุปการะมือใหม่ที่ยังขาดประสบการณ์

ในช่วงเวลาของการส่งมอบเด็กกลับบ้านไม่ใช่เพียงแต่มารดาอุปการะเท่านั้นที่ต้องพบและเผชิญกับความยากลำบากและเจ็บปวด หากแต่ “ครอบครัว” ของมารดาอุปการะเองก็ร่วมรู้สึกทุกข์และสุขไปพร้อมกับมารดาอุปการะด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับ Katibian (2007) ที่พบว่า การสูญเสียเด็กเป็นความรู้สึกที่ยากลำบากมากสำหรับมารดาอุปการะและสมาชิกทุกคนในครอบครัว โดยในกระบวนการตัดสินใจขอรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดูภายในบ้านและครอบครัวของตนเองในฐานะมารดาอุปการะนั้น คุณสมบัติข้อหนึ่งที่ผู้อาสามาเป็นมารดาอุปการะจะต้องมีพร้อมคือ สมาชิกทุกคนในครอบครัวจะต้องยอมรับเด็กเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวด้วย (รายงานประจำปีโครงการครอบครัวอุปการะ, 2550) เพราะเมื่อเด็กได้ก้าวเข้ามาเป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัวแล้ว การดูแลให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็กจะไม่ใช่ภาระหน้าที่ของมารดาอุปการะแต่เพียงลำพังผู้เดียว หากแต่เป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคนในบ้านที่จะต้องช่วยกันดูแลและรับผิดชอบ สิ่งนี้จึงเป็นสิ่งที่ทำให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวได้มีโอกาสสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดและผูกพันกับเด็กเช่นเดียวกับมารดาอุปการะ ดังนั้นเมื่อถึงเวลาที่ต้องส่งมอบเด็กกลับบ้านสมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัวจึงรู้สึกเศร้าโศกเสียใจ และเสียน้ำตากับการจากไปของเด็กด้วยเช่นกัน เนื่องจากต้อง

สูญเสียความสัมพันธ์ที่มีต่อเด็กไป (Burke & Dawson, 1987) ซึ่งการที่มารดาอุปการะและบุคคลในครอบครัวบางครอบครัวไม่สามารถจัดการรับมือกับอารมณ์ความรู้สึกเศร้าโศก สูญเสียนั้นได้ ได้ส่งผลให้บรรยากาศในครอบครัวเกิดความตึงเครียด เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนยังคงอยู่ในภาวะอารมณ์โศกเศร้าจนไม่มีการพูดคุยและปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าครอบครัวของมารดาอุปการะก็เป็นอีกกลุ่มบุคคลหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการพลัดพรากแยกจากเด็กที่จะต้องให้ความสำคัญและให้การช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจไปพร้อมกับมารดาอุปการะด้วยเช่นกัน

หนึ่งในขณะเดียวกันก็พบว่าสามีและบุตรหลานของมารดาอุปการะเองก็ได้เป็นกำลังใจสำคัญให้แก่มารดาอุปการะในการพูดคุย ปลอดภัย ให้กำลังใจมารดาอุปการะให้สามารถข้ามพ้นช่วงเวลาที่ยากลำบากนี้ไปได้ โดยอภิญญา เวชยชัย (2527) ได้แสดงทัศนะเอาไว้ว่าบิดาอุปการะเป็นองค์ประกอบสำคัญในครอบครัวที่ช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ของมารดาอุปการะในฐานะที่เป็นผู้ให้กำลังใจ และผู้ให้การช่วยเหลือ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรู้สึกเมื่อส่งเด็กกลับบ้าน

ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความคิด อารมณ์ และความรู้สึกภายในจิตใจของมารดาอุปการะให้เกิดขึ้นมากขึ้น ชำชิ่งหรือเบาบางลงนั้นขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยด้วยกัน โดยผู้วิจัยได้นำประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจมาอภิปราย 2 ประเด็น ดังต่อไปนี้

2.1 “ความผูกพัน” สายใยแห่งความเจ็บปวด

ความรู้สึกเศร้าโศก เสียใจ อาลัยอาวรณ์ คิดถึง ทำใจไม่ได้เหมือนว่ามีบางสิ่งบางอย่างขาดหายไป ล้วนเป็นความรู้สึกของมารดาอุปการะที่เกิดจากการพลัดพรากจากเด็กที่ทั้งรักและผูกพัน โดยความรักความผูกพันของมารดาอุปการะที่มีต่อเด็กในอุปการะนั้นค่อยๆ พัฒนาขึ้นจากความใกล้ชิดและวันเวลาที่ได้ทะนุถนอมเลี้ยงดูให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็ก ทั้งนี้พบว่าระยะเวลาที่เด็กอยู่ภายใต้ร่มกอดและการดูแลของมารดาอุปการะยิ่งยาวนานเท่าไรก็จะยิ่งกระชับความผูกพันของมารดาอุปการะที่มีต่อเด็กให้แน่นแฟ้นมากขึ้นเท่านั้น เช่นเดียวกับที่ Inch (1999) ที่พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างบิดาอุปการะและเด็กจะพัฒนาเพิ่มมากขึ้นตามระยะเวลาของการอยู่ร่วมกัน ดังนั้นเมื่อมารดาอุปการะได้เฝ้าเลี้ยงดูเด็กอย่างใกล้ชิดเป็นระยะเวลาหลายเดือนหลายปี ความผูกพันที่มีต่อเด็กจึงกระชับและแน่นแฟ้นขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยความผูกพันนี้ได้ก่อให้เกิดเป็นความรักและห่วงหาอาทรไม่ยอมที่จะพลัดพรากจากเด็กและไม่อยากให้วันเวลาที่ต้องส่งมอบเด็กกลับบ้านมาถึง โดยอยากจะเห็นวัยเด็กให้อยู่กับตนเองไปนานๆ ด้วยเพราะเด็กได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตที่ไม่ต้องการให้ขาดหายไป และมารดาอุปการะก็รู้สึกและ

ผูกพันกับเด็กราวกับเด็กเป็นลูกแท้ๆของตนเองทำให้เมื่อถึงเวลาต้องแยกจาก เด็กต้องกลับไปอยู่
 ครอบครัวที่แท้จริงหรือครอบครัวบุญธรรม มารดาอุปการะจึงรู้สึกเศร้าโศก เสียใจและเจ็บปวดเป็น
 อย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับ Provence (1988) ที่กล่าวประสบการณ์การพลัดพรากแยกจากบุคคล
 อันเป็นที่รัก หรือการสูญเสียบุคคลสำคัญ ย่อมก่อให้เกิดความเศร้าโศก เสียใจ เจ็บปวด และเป็นทุกข์
 โดยไม่อาจทำใจได้และต้องใช้ระยะเวลายาวนานกว่าที่จะลืมเลือนหรือหายคิดถึง ทั้งนี้เพราะความ
 ผูกพันเป็นสายสัมพันธ์ของบุคคลที่เมื่อเกิดขึ้นกับบุคคลที่รักและผูกพันเป็นพิเศษแล้วจะคงอยู่
 อย่างยาวนาน ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่ายบุคคลจึงต้องการที่จะรักษาความใกล้ชิดเอาไว้
 โดยจะเกิดความสุขใจเมื่อได้พบและอยู่ร่วมกัน และเกิดความเศร้าโศกเสียใจเมื่อต้องสูญเสียหรือ
 พลัดพรากจากกัน (Ainsworth, 1989) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความรักความผูกพันของมารดาอุปการะ
 ที่มีให้กับเด็กนั้นได้ก่อให้เกิดความยุ่งยากลำบากใจและเจ็บปวดตามมาเมื่อถึงเวลาที่ต้องส่งมอบ
 เด็กกลับคืน และขณะเดียวกันความผูกพันก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เมื่อมารดา
 อุปการะได้ตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดู

2.2 ความอยู่ดีมีสุขของเด็กคือความห่วงกังวลอันยิ่งใหญ่ของมารดาอุปการะ

เมื่อถึงเวลาที่เด็กต้องกลับคืนสู่ครอบครัว มารดาอุปการะต่างเป็นห่วงและกังวลใจ
 ต่ออนาคตและความเป็นอยู่ของเด็กเป็นอย่างมาก เนื่องจากไม่สามารถจัดการดูแลสิ่งต่างๆ ให้แก่
 เด็กได้เหมือนเคย และด้วยความไกลหูไกลตามารดาอุปการะจึงได้แต่เฝ้าภาวนาให้เด็กได้พบกับ
 ครอบครัวที่ดี มีคนรัก มีคนดูแลเอาใจใส่ มีอนาคตที่มั่นคงได้เรียนหนังสือ ตลอดจนสามารถ
 ปรับตัวเข้ากับครอบครัวและวิถีชีวิตใหม่ได้อย่างมีความสุข ซึ่งหากมารดาอุปการะรับรู้และมั่นใจได้
 ว่าเด็กจะได้รับและพบกับสิ่งเหล่านี้แน่นอนเมื่อกลับไปอยู่กับครอบครัว มารดาอุปการะก็จะรู้สึก
 สบายใจและหมดห่วง แต่หากไม่มีสิ่งใดยืนยันแน่นอนหรือรับประกันได้ว่าเด็กจะได้พบกับความอยู่
 ดีมีสุข ทั้งยังอาจจะต้องกลับไปอยู่สถานสงเคราะห์หรือสิ่งแวดล้อมแบบเดิมๆ มารดาอุปการะก็จะ
 รู้สึกเศร้า หดหู่และเป็นห่วงเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Urquhart (1989) ที่พบว่า
 มารดาอุปการะจะรู้สึกเครียด วิตกกังวลและผิดหวังอย่างรุนแรง หากเด็กต้องกลับไปอยู่ใน
 สถานการณ์ครอบครัวแบบเดิมๆหรือเลวร้ายกว่าเดิม แต่จะสามารถรับมือกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้
 ดีหากทราบว่าเด็กได้อยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัย ประสบความสำเร็จ หรือมีชีวิตที่ดีขึ้น

นอกจากนี้ผลการศึกษาในครั้งนี้ยังพบข้อสังเกตว่า ความมั่นใจหรือความรู้สึกว่า
 เด็กจะได้พบกับความอยู่ดีมีสุขหรือไม่นั้นยังขึ้นอยู่กับความคิดความเชื่อพื้นฐานของมารดา
 อุปการะแต่ละรายอีกด้วย โดยมารดาอุปการะบางรายจะรู้สึกสบายใจที่เด็กได้ไปอาศัยอยู่กับ
 ครอบครัวบุญธรรม เพราะคิดว่าเด็กจะมีอนาคตที่ดีกว่าการกลับไปอยู่กับครอบครัวที่แท้จริงซึ่งเป็น

การเลี้ยงที่เด็กอาจจะต้องกลับไปอยู่ในสภาพครอบครัวแบบเดิมๆที่เคยทำร้ายหรือปล่อยปละละเลยเหมือนในอดีต ขณะที่มารดาอุปการะบางส่วนกลับเห็นว่า การที่เด็กกลับไปอยู่กับครอบครัวที่แท้จริงนั้นยอมเป็นสิ่งที่ดีกว่าเพราะอย่างไรแล้วก็ป็นสายเลือดเดียวกัน ซึ่งการที่เด็กต้องไปอยู่กับคนอื่นที่ไม่ใช่พ่อแม่หรือญาติพี่น้องยังต่างถิ่นต่างแดนนับว่าเป็นเรื่องที่น่ากังวลและเป็นห่วงเป็นอย่างยิ่งว่า เด็กจะไปกินอยู่อย่างไรหรือเขาจะรักเด็กจริงหรือไม่ เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหากมารดาอุปการะต้องส่งเด็กกลับไปอยู่กับครอบครัวที่ขัดแย้งกับความคิดความเชื่อของตนเองก็ยอมส่งผลให้มารดาอุปการะเกิดความกังวลและเป็นห่วงเพิ่มมากขึ้น ซึ่งโอกาสที่มารดาอุปการะจะต้องส่งมอบเด็กให้กับครอบครัวที่ตนไม่ปรารถนานั้นสามารถเกิดขึ้นได้เสมอ เพราะในทางปฏิบัติแล้วมารดาอุปการะจะได้รับอุปการะเด็กทั้งที่มารดาที่แท้จริงนำมาฝากเลี้ยงไว้ชั่วคราวและเด็กที่มารดาได้ยกมอบให้กับมูลนิธิเพื่อจัดหาครอบครัวบุญธรรมโดยไม่ได้มีการกำหนดหรือแบ่งแยกเอาไว้อย่างเฉพาะเจาะจงว่ามารดาอุปการะคนใดจะรับเด็กกลุ่มใดมาอุปการะ

3. การจัดการและรับมือกับความรู้สึกที่เกิดขึ้น

ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าวิธีการส่วนใหญ่ที่มารดาอุปการะใช้ในการจัดการและรับมือกับความรู้สึกที่เกิดขึ้น เช่น การผ่อนคลายตนเองโดยการหางานอดิเรกทำ หาเพื่อนพูดคุย ออกไปเที่ยวเพื่อไม่ให้ตนเองต้องจมอยู่กับความคิดความรู้สึกเพียงลำพัง การหลีกเลี่ยงไม่มองข่าวของเครื่องใช้ของเด็ก และหลีกเลี่ยงจากสังคมชั่วคราว ล้วนแล้วแต่เป็นวิธีการที่ช่วยผ่อนคลายและบรรเทาความเศร้าโศก เสียใจ คิดถึงที่มีอยู่ในใจของมารดาอุปการะได้เพียงชั่วคราว เพราะเมื่อมารดาอุปการะต้องพบเห็นหรือกลับมาอยู่ในสภาพแวดล้อมแบบเดิมๆ ความรู้สึกเหงา คิดถึงเสียใจ ฯลฯ ก็จะมีวนกลับมาเกิดขึ้นอีกครั้ง ซึ่งวิธีการจัดการและรับมือกับความรู้สึกในลักษณะเช่นนี้เป็นเพียงการหลีกเลี่ยงที่จะต้องเผชิญกับความเจ็บปวดและเสียใจอันเกิดจากการพลัดพรากจากเด็กที่ต้องอาศัยระยะเวลาเข้ามาช่วยในการจัดการและเยียวยาความรู้สึกที่เกิดขึ้น โดย Frydenberg และ Lewis (1993 อ้างถึงใน วิณา มิ่งเมือง, 2540) กล่าวว่า การเผชิญปัญหาในลักษณะของการหลีกเลี่ยง ปฏิเสธความจริงหรือพยายามไม่สนใจเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความเครียดนับเป็นวิธีการเผชิญปัญหาที่ไม่มีประสิทธิภาพเมื่อเทียบการเผชิญปัญหาด้วยการยอมรับแล้วมุ่งจัดการแก้ไขปัญหาโดยใช้ความสามารถของตน ดังนั้นหากมารดาอุปการะเผชิญกับความรู้สึกต่างๆด้วยการ ทำใจยอมรับความจริงที่ต้องพลัดพรากนั้นก็ย่อมจะช่วยให้มารดาอุปการะสามารถจัดการและรับมือกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดีและเห็นผลมากกว่าวิธีการหลีกเลี่ยง

อีกวิธีการหนึ่งที่มารดาอุปการะใช้จัดการและรับมือกับความรู้สึกเศร้าโศก สูญเสีย เจ็บเหงาว่าเหตุที่เกิดขึ้นในใจ เมื่อเด็กพลัดพรากจากอ้อมอกไปสู่ครอบครัวที่แท้จริงหรือครอบครัว

บุญธรรมคือ การรับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูเพื่อทดแทนเด็กเก่า และชดเชยความรู้สึกที่ขาดหายไป โดยมารดาอุปการะต้องการที่จะขอรับเด็กคนอื่นมาอุปการะเลี้ยงดูต่อทันทีที่เด็กจากไป เพื่อไม่ให้เกิดช่วงเวลาแห่งความอาลัยอาวรณ์ (Burke & Dawson, 1987) เนื่องจากการมีเด็กใหม่ จะทำให้มารดาอุปการะต้องวุ่นอยู่กับการหุ้มห่อดูแล จนทำให้ความหวงกังวล และคิดถึงเด็กที่เพิ่งจากไปลดน้อยเบาบางลง ซึ่งการรับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูนั้นเป็นเพียงการแบ่งเบาและคลายความรู้สึกเหงาว่างเปล่าและคิดถึงที่มีในใจลง แต่ไม่ได้ทำให้มารดาอุปการะลืมเลือนเด็กคนเก่าไปแต่อย่างใด โดยทุกครั้งที่เด็กจากไปและความรู้สึกเหงาว่างเปล่าได้เกิดขึ้นในใจ มารดาอุปการะก็ได้เลือกใช้วิธีการรับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูต่ออยู่เสมอๆจนในที่สุดได้กลายเป็นวงจรชีวิตของมารดาอุปการะที่พอเด็กจากไปก็ต้องหาเด็กคนใหม่มาทดแทน ซึ่งสิ่งนี้ทำให้มารดาอุปการะต้องพบและเผชิญกับภาวะของความผูกพัน การพลัดพราก และการสูญเสียที่จะต้องเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้หากตัดสินใจทำหน้าที่มารดาอุปการะต่อ (Burke & Dawson, 1987) โดยมารดาอุปการะที่ไม่สามารถทำใจยอมรับกับความเศร้าโศก เสียใจที่ต้องเกิดขึ้นซ้ำๆได้ก็อาจจะตัดสินใจยุติบทบาทการเป็นมารดาอุปการะลงเป็นการชั่วคราวหรือถาวร

ในช่วงเวลาแห่งความเศร้าโศก สูญเสีย สิ่งหนึ่งที่มารดาอุปการะต้องการคือการบอกเล่าความรู้สึกที่มีในใจให้ผู้อื่นได้รับรู้ (Edelstein, 1981) เพื่อบรรเทาและผ่อนคลายความหนักและความคิดวุ่นที่เกิดขึ้น โดยมารดาอุปการะมักจะหาเพื่อนพูดคุยและบอกเล่าความรู้สึกของตนเองให้ได้ฟัง ในขณะที่มารดาอุปการะต้องการคนรับฟัง เข้าใจ และให้กำลังใจ หลายครั้งกลับพบว่าคำปลอบประโลมในลักษณะของการแนะนำ ตักเตือน เช่น ให้เลิกคิดถึงเด็ก อย่าไปคิดมาก จะร้องไห้เสียใจไปทำไม กลับทำให้มารดาอุปการะยิ่งรู้สึกเจ็บปวดและเสียใจมากยิ่งขึ้น เพราะรู้สึกว่าไม่มีใครเข้าใจในความรู้สึกของเธอ และเหมือนกับเธอได้รับการบอกกล่าวเป็นนัยให้รู้ว่าเธอควรจะต้องทำใจให้ได้เสียที โดยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พบว่าเมื่อมารดาอุปการะได้ส่งมอบเด็กกลับคืนแล้ว นอกเหนือจากคำแนะนำ การปลอบประโลม กำลังใจ และการสอบถามถึงความรู้สึกจากบุคคลใกล้ชิดและเจ้าหน้าที่แล้วนั้น ในส่วนของการดูแลสภาพจิตใจและจัดการรับมือกับความรู้สึกเศร้าโศกสูญเสียที่เกิดขึ้นมารดาอุปการะจะต้องเป็นผู้ดูแล จัดการและช่วยเหลือตนเอง โดยปราศจากการสนับสนุนช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งในความเป็นจริงแล้วมารดาอุปการะต้องการที่จะได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุน ดูแลและฟื้นฟูทางด้านจิตใจเพิ่มเติม โดยเฉพาะในช่วงเวลาของการส่งมอบเด็กกลับคืน สอดคล้องกับทัศนะของ MacGregor, Rodger, Cummings, & Leschied (2006) ที่กล่าวว่ามารดาอุปการะส่วนใหญ่ต้องการการสนับสนุนทางอารมณ์ในการช่วยให้สามารถจัดการและรับมือกับความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจและสูญเสียเมื่อเด็กต้องย้ายออกจากบ้านไป โดยในการศึกษาของ สมยศวุฒิ ชัคคัตตริย์ (2544) และ สุวรรณี หิรัณยรัชต์

(2547) ได้มีการเสนอแนะให้มีการจัดนักจิตวิทยาเข้าไปประจำที่โครงการครอบครัวอุปการะใน นิคมสร้างตนเองเพื่อให้การปรึกษา แนะนำและแก้ไขปัญหาต่างๆให้กับครอบครัวอุปการะ สิ่ง เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นและความต้องการบริการทางด้านจิตวิทยาสำหรับมารดา อุปการะ โดยผู้วิจัยเห็นว่าการจัดบริการทางด้านการศึกษาเชิงจิตวิทยาน่าจะเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมให้ มารดาอุปการะสามารถจัดการและรับมือกับความรู้สึกเมื่อต้องพลัดพรากแยกจากเด็กได้ดีขึ้น และเป็นแนวทางหนึ่งในการช่วยเหลือฟื้นฟูสภาพจิตใจให้กับมารดาอุปการะในช่วงเวลาแห่งความ สูญเสียได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการปรึกษาเชิงจิตวิทยาจะช่วยให้คุณคลายความยึดมั่นถือมั่น ยอมรับการเปลี่ยนแปลง เกิดภาวะที่ผ่อนคลาย อิสระ สงบ เป็นสุข สามารถเผชิญและแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างสอดคล้องตรงตามความเป็นจริงและมีประสิทธิภาพมากขึ้น (ธีรวรรณ ธีรพงษ์, 2549)

4. บทเรียนจากการส่งเด็กกลับคืนครอบครัว

ในการทำหน้าที่ของมารดาอุปการะนั้น มารดาอุปการะไม่เพียงแต่จะต้องรับบทบาท ของการเป็น “แม่” ที่จะต้องทำหน้าที่ให้การดูแลเลี้ยงดูเด็กให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ยังต้องสวม บทบาทของการเป็น “ลูกจ้าง” ของหน่วยงานที่รับนโยบายและค่าตอบแทนในการเลี้ยงดูจาก หน่วยงาน ซึ่งทั้ง 2 บทบาทนี้นับเป็นบทบาทที่มีความทับซ้อนกันและได้ก่อให้เกิดความสับสน ให้แก่มารดาอุปการะเป็นอย่างมาก (Kline, Overstreet, & Overstreet, 1972) เนื่องจากตลอด ระยะเวลาที่มารดาอุปการะให้การดูแลเลี้ยงดูเด็ก มารดาอุปการะก็มักจะรู้สึกว่าตนเองคือแม่ของ เด็ก จึงได้มอบความรักและความผูกพันให้กับเด็กอย่างเต็มที่จนเด็กได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิต และครอบครัว แต่เมื่อถึงเวลาที่ต้องส่งมอบเด็กกลับคืนมารดาอุปการะกลับต้องบอกและเตือน ตนเองให้รู้ว่าตนอยู่เสมอว่าตนเป็นเพียงคนรับจ้างเลี้ยงดู ดังนั้นจึงต้องพยายามตัดใจและหักห้าม อารมณ์ความผูกพันอารมณ์ที่มีต่อเด็ก ในขณะที่มารดาอุปการะต้องเผชิญกับความขัดแย้งของ ความรู้สึกที่ ใจหนึ่งก็ไม่อยากให้เด็กต้องจากไปด้วยเพราะรักและผูกพัน ขณะอีกใจหนึ่งก็ต้องทำ ใจ ยอมตัดใจส่งเด็กคืนเพื่อทำหน้าที่ของมารดาทดแทนชั่วคราวให้เสร็จสมบูรณ์ มารดาอุปการะ รายหลายจึงเกิดคำถามและความเคลือบแคลงสงสัยขึ้นในใจถึงบทบาทและฐานะของตนเอง โดยเฉพาะในยามที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากและเจ็บปวดเพียงลำพัง บ้างก็เกิดความรู้สึก น้อยเนื้อต่ำใจในบทบาทและชะตากรรมของตนเองที่ต้องเศร้าเสียใจและเสียน้ำตาให้กับการจาก ไปของเด็ก โดยปราศจากการช่วยเหลือเยียวยาจิตใจจากเจ้าหน้าที่ผู้ซึ่งนำเด็กมาฝากให้พวกเขา ช่วยดูแล ซึ่ง Breown & Bednar (2006) พบว่า การที่ครอบครัวอุปการะรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับความช่วยเหลือ ความเคารพ และการมองเห็นคุณค่าของพวกเขาจากเจ้าหน้าที่ซึ่งมักจะให้ ความสำคัญและความสนใจที่ตัวเด็กเป็นสำคัญนั้น อาจเป็นสาเหตุให้ครอบครัวอุปการะตัดสินใจ

ยุติการรับอุปการะเลี้ยงดูได้ ทั้งนี้พบว่ามารดาอุปการะต้องการความเห็นใจ เข้าใจ กำลังใจ และคำปลอบโยนจากเจ้าหน้าที่ทั้งในฐานะนายจ้างที่พึงมีต่อลูกจ้าง และเพื่อนมนุษย์ที่พึงเข้าใจถึงความรู้สึกของผู้เป็นแม่เมื่อต้องพลัดพรากจากลูกเช่นกัน

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลเป็นมารดาอุปการะของสหทัยมูลนิธิที่รับเด็กมาอุปการะเป็นการชั่วคราวในลักษณะมารดาอุปการะ 1 คนต่อเด็ก 1 คน และได้รับค่าตอบแทนการเลี้ยงดูรายเดือนจากหน่วยงาน ผลการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นเพียงประสบการณ์ของมารดาอุปการะของสหทัยมูลนิธิ ซึ่งไม่สามารถนำไปใช้สรุปอ้างอิงถึงประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะในประเภทอื่น ๆ ที่มีบริบทต่างกันได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ควรมีการเก็บข้อมูลในส่วนของบิดาอุปการะและบุคคลอื่นๆในครอบครัวเพิ่มเติม เนื่องจากเป็นบุคคลหนึ่งที่ร่วมรู้สึกเศร้าโศกเสียใจและเจ็บปวดกับการจากไปของเด็ก ทั้งยังเป็นบุคคลสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ของมารดาอุปการะในด้านการช่วยเหลือเลี้ยงดูและให้กำลังใจแก่มารดาอุปการะ
2. ควรทำการศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะในประเด็นหรือมิติอื่นๆ เช่น แรงจูงใจในการตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะต่อของมารดาอุปการะทั้งที่ตรงต้องพบและเผชิญกับความเจ็บปวดและเศร้าโศกเสียใจซ้ำแล้วซ้ำเล่าเมื่อต้องส่งมอบเด็กกลับคืน ซึ่งอาจนำมาสู่ข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์และน่าสนใจ
3. ควรมีการวิจัยขยายผลในเรื่องของผลการปรึกษาเชิงจิตวิทยารายบุคคล กลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยา หรือการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบครอบครัวที่มีต่อมารดาอุปการะ

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายและการประยุกต์ใช้

1. จากผลการศึกษาพบว่าในทุกขั้นตอนของงานครอบครัวอุปการะมีความละเอียดอ่อนและส่งผลกระทบต่อความคิดและความรู้สึกของมารดาอุปการะเป็นอย่างมาก เช่น ในการแจ้งกำหนดการการส่งเด็กกลับคืน หากขาดความแน่นอนและเปลี่ยนไปมาบ่อยครั้ง มารดาอุปการะก็จะรู้สึกเป็นกังวล หงุดหงิด น้อยเนื้อต่ำใจว่า “เห็นพวกเราเป็นตัวอะไร” หรือเมื่อมารดาอุปการะ

ต้องเผชิญกับการพลัดพรากและสูญเสียซ้ำแล้วซ้ำเล่า ความเครียด สับสน ลังเลไม่แน่ใจในการตัดสินใจทำหน้าที่ของตนเองจึงเกิดขึ้น ดังนั้นจึงควรมีการจัดบริการด้านการปรึกษาเชิงจิตวิทยาให้แก่มารดาอุปการะ โดยจัดให้มีนักจิตวิทยาการปรึกษาเข้าไปทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่หรือนักสังคมสงเคราะห์ในทุกๆ ขั้นตอน ตั้งแต่การปฐมนิเทศ การแจ้งกำหนดการส่งเด็กคืน ตลอดจนช่วงเวลาก่อนและหลังส่งมอบเด็กกลับคืน เพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือกับการพลัดพราก และให้การช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจแก่มารดาอุปการะ โดยจำเป็นจะต้องให้การดูแลและช่วยเหลือมารดาอุปการะที่รับเด็กแรกมาอุปการะเป็นกรณีพิเศษ เนื่องจากการส่งเด็กแรกกลับคืนครอบครัวเป็นช่วงเวลาที่ยืดปวดและยากลำบากมากที่สุด นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงความแตกต่างและสภาวะใจของมารดาอุปการะแต่ละราย ตลอดจนให้การช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจแก่ครอบครัวของมารดาอุปการะและเด็กด้วย เนื่องจากเป็นอีกกลุ่มบุคคลหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการพลัดพรากแยกจากเช่นกัน

2. ในเรื่องของปัจจัยที่ส่งผลต่อความรู้สึกของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว พบว่าควรจัดให้มีการวางแผน ปรับปรุงและพัฒนางานครอบครัวอุปการะเพิ่มเติม เพื่อเป็นการลดและป้องกันเหตุปัจจัยที่อาจจะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านจิตใจแก่มารดาอุปการะ เช่น ควรมีการสำรวจและศึกษาความคิดเห็นความเชื่อของมารดาอุปการะแต่ละรายเกี่ยวกับการส่งมอบเด็กกลับคืนสู่ครอบครัวที่แท้จริงและครอบครัวบุญธรรมชาวต่างชาติ เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนส่งมอบเด็กให้กับมารดาอุปการะได้อย่างเหมาะสมโดยไม่ขัดต่อกับความเชื่อพื้นฐานของมารดาอุปการะนั้นๆ ควรมีการประสานงานและตรวจสอบกำหนดเวลาการส่งมอบเด็กกลับคืนที่แน่นอนก่อนที่จะแจ้งให้มารดาอุปการะทราบ

3. ในการคัดเลือกผู้สมัครเป็นมารดาอุปการะ แม้จะมีการกำหนดคุณสมบัติและเกณฑ์การคัดเลือกเอาไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่พบว่าการพิจารณายังคงต้องอาศัยดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ประกอบด้วย ดังนั้นจึงควรมีการจัดทำเครื่องมือหรือแบบประเมินที่มีเกณฑ์มาตรฐานในการคัดเลือก และจัดให้มีนักจิตวิทยาเข้าร่วมเป็นหนึ่งในทีมการคัดเลือกและประเมินผลทางด้านจิตใจของมารดาอุปการะและสมาชิกทุกคนในครอบครัวด้วย เนื่องจากทุกคนในครอบครัวจะต้องยอมรับเด็กเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว

4. ประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะของมารดาอุปการะแต่ละรายนับเป็นประสบการณ์อันมีค่าที่ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง จนเกิดเป็นความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และวงจรชีวิตของการเป็นมารดาอุปการะ ซึ่งหน่วยงานควรรวบรวมและจัดทำเป็นบทเรียนหรือคู่มือให้กับมารดาอุปการะรายใหม่ได้ศึกษาเป็นข้อมูลเบื้องต้นก่อนตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดู ตลอดจนเป็นแนวทางในการจัดการและรับมือกับปัญหาที่จะต้องพบและเผชิญในช่วงเวลา

ของการทำหน้าที่มารดาอุปการะ โดยส่งเสริมให้มารดาอุปการะที่มีความเข้าใจและมีทักษะในการเผชิญปัญหาได้เป็นต้นแบบในการเรียนรู้และร่วมจัดทำคู่มือ

5. มารดาอุปการะนับเป็นทรัพยากรบุคคลอันมีค่า และเป็นกำลังสำคัญของสังคมในการช่วยเหลือดูแลเด็กกำพร้า ถูกทอดทิ้งให้ได้รับการเลี้ยงดูด้วยความอบอุ่น ปลอดภัยจนสามารถเติบโตได้อย่างสมวัย อีกทั้งยังเป็นองค์ประกอบสำคัญของการขับเคลื่อนงานครอบครัวอุปการะที่ขาดไม่ได้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำกับดูแลนโยบายด้านการจัดสวัสดิการสังคมและการสงเคราะห์เด็ก รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานครอบครัวอุปการะ จึงควรให้ความสำคัญและให้การช่วยเหลือดูแลมารดาอุปการะ โดยจัดบริการหรือสวัสดิการในด้านต่างๆ ให้กับมารดาอุปการะเพิ่มเติม เช่น การกำหนดให้หน่วยงานที่ดำเนินงานครอบครัวอุปการะจะต้องมีนักจิตวิทยาประจำเพื่อให้บริการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแก่มารดาอุปการะ การเพิ่มค่าตอบแทนในการเลี้ยงดูเด็ก เพื่อลดปัญหาทางด้านจิตใจและเศรษฐกิจอันเป็นเหตุผลสำคัญของการยุติการทำหน้าที่มารดาอุปการะ ทั้งเป็นการเอื้อให้มารดาอุปการะสามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างเต็มกำลังความสามารถ และเกิดความภาคภูมิใจ